

Geef leerlingen ruimte om te leren: wees kritisch op je PTA

written by Wessel Peeters
19 september 2017

Als docent van een eindexamenklas ben je verplicht een PTA te maken en je hier aan te houden. Vaak wordt daarbij de keuze gemaakt om alle toetsen, verslagen en presentaties vast te leggen; zonde en onnodig, want daardoor ontnem je leerlingen keuzevrijheid en de ruimte om van fouten te leren.

Programma van Toetsing en Afsluiting

Voor het schoolexamen is een school in het voortgezet onderwijs verplicht een Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) vast te stellen. In het PTA staan alle examenonderdelen die leerlingen moeten afsluiten alvorens zij het Centrale Examen (CE) mogen maken, waarbij is aangegeven waarover een onderdeel gaat, welke eindtermen uit de syllabus worden getoetst of afgesloten, hoe dat wordt gedaan, wanneer dat wordt gedaan, hoeveel tijd er voor staat, wat de weging daarvan is en of het mag worden herkanst. Het PTA mag voor een examencohort

tussentijds niet worden gewijzigd. Het kan worden gezien aan een verantwoording aan de inspectie en een houvast voor leerlingen, ouders en docenten: Een route naar het eindexamen.

De route staat vast

ZIN IN HUISWERK

**EVEN WACHTEN
TOT HET WEER
(Z)OVER IS**

helpvulleen.org
www.helpvulleen.org

Loesje

Deze route wordt binnen scholen vaak tot in detail vastgelegd. Een zoektocht via Google naar “PTA (vak)” levert diverse voorbeelden op, waarbij vaak veel onderdelen zijn vastgelegd: Soms wel 2-3 schoolexamens per periode. Hierbij is niet het altijd mogelijk alle onderdelen te herkansen. Door een dergelijk opzet zijn leerlingen al snel van checkpoint naar checkpoint aan het werken, waarbij een onvoldoende bij een van die checkpoints - voor bijvoorbeeld een verslag of toets - dus regelmatig als verloren moet worden beschouwd: “Jammer, de volgende keer beter”. Ook komt het regelmatig voor dat er meerdere kleine toetsen zijn, gevolgd door één grote toets waarin alles terugkomt... Hierbij kun je je afvragen waarom je de tussenstappen zou vastleggen. Daarnaast is afwijken van de checkpoints, bijvoorbeeld omdat je als leerling vooruit wilt werken of omdat je als leerling relatief veel moeite hebt met een bepaald onderdeel, vaak niet mogelijk: Alle checkpoints moeten op tijd gehaald zijn en de trein stoomt door. Daarbij kan het voorkomen dat een leerling niet of nauwelijks kan reflecteren op een gemaakt schoolexamen ‘omdat het niet in de planning past’, zo horen we wel eens uit de praktijk.

Een ander pad

Het lijkt erop dat het de norm is om alle examenonderdelen vast te leggen in het PTA, zoals de norm dat we eindexamens niet voor de uitslag bespreken met leerlingen, [terwijl dit wel mag](#). Het is onnodig: Volgens de wet hoeft er (bij de meeste vakken) maar één SE resultaat te worden behaald; zo lang dit maar over alle eindtermen gaat. Daarnaast is het ook zonde: De route staat vast en afwijken is niet mogelijk. Leerlingen krijgen niet de mogelijkheid om meer op hun eigen tempo te werken, om [op een andere manier aan te tonen](#) dat zij iets begrijpen of

om te falen en daarvan te leren.

Artikel 35. Beoordeling schoolexamen

- 1 Het cijfer van het schoolexamen wordt uitgedrukt in een cijfer uit een schaal van cijfers lopende van 1 tot en met 10.
- 2 Indien in een vak tevens centraal examen wordt afgelegd, worden de in het eerste lid genoemde cijfers gebruikt met de daartussen liggende cijfers met 1 decimaal.

Bron: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0004593/2016-08-01>

Ook binnen onze vakgroep hebben wij onszelf die vraag gesteld. Al hoewel wij waren begonnen met het werken vanuit eindtermen en dit meer formatief aan te pakken, stond het oude PTA nog wel. Om het mogelijk te maken het onderwijs anders vorm te geven ([werken vanuit kerndoelen](#)), hebben we daarom de keuze gemaakt het aantal schoolexamens te verminderen. Hieronder een voorbeeld van het oude en het nieuwe PTA Maatschappijkunde:

Het oude PTA

Nr.	Korte stofomschrijving	Examen eenheid	Toets vorm	Tijdsduur	Herkansing	Gewicht in %
1.1	Multiculturele Samenleving, Kerndoel 1 tm 3	ML2/K/6, ML2/K/2, ML2/K/3	S	50	Ja	2%
1.2	Multiculturele Samenleving, Kerndoel 1 tm 5 + Analyse Maatschappelijk Vraagstuk (AMV), Kerndoel 1	ML2/K/6, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/V1	S	50	Ja	3%
2.1	Mens en werk, Kerndoel 1 tm 3 + AMV, Kerndoel 1	ML2/K/5, ML2/K/1, ML2/K/2, ML2/V1	S	50	Ja	2%
2.2	Mens en Werk, Kerndoel 3 tm 6 + AMV, Kerndoel 1 + 2	ML2/K/5, ML2/K/1, ML2/K/2, ML2/V1	S	50	Ja	3%
3.1	Massamedia, Kerndoel 1 tm 4	ML2/K/7, ML2/K/2, ML2/K/3	S	50	Ja	2%
3.2	Analyse Maatschappelijk Vraagstuk, Kerndoel 1 tm 3	ML2/K/3, ML2/K/3, ML2/V/1, ML2/V/2	S	50	Ja	4%
4.1	Politiek en Beleid, Kerndoel 1.1 + 1.2	ML2/K/4, ML2/K/2, ML2/K/3	S	50	Ja	4%
4.2	Politiek en Beleid, Kerndoel 1 en 2 + AMV, Kerndoel 1 tm 3	ML2/K/4, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/V/1, ML2/V/2, ML2/V/3	S	50	Ja	5%
5.1	Politiek en Beleid, Kerndoel 1 en 2 + AMV, Kerndoel 1 tm 3	ML2/K/4, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/V/1, ML2/V/2, ML2/V/3	S	50	Ja	15%
5.2	Politiek en Beleid, Kerndoel 1 tm 5 + AMV, Kerndoel 1 tm 3	ML2/K/4, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/V/1, ML2/V/2, ML2/V/3	S	70	Ja	22.5%
6.1	Criminaliteit en Rechtsstaat, Kerndoel 1 + 2, AMV, Kerndoel 1 tm 3	ML2/K/8, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/V/1, ML2/V/2, ML2/V/3	S	50	Ja	15%
7.1	Criminaliteit en Rechtsstaat, Kerndoel 1 tm 5 + AMV, Kerndoel 1 tm 3	ML2/K/8, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/V/1, ML2/V/2, ML2/V/3	S	70	Ja	22.5%
	Totaal					100%

Het nieuwe PTA

Nr.	Korte stofomschrijving	Examen eenheid	Toets vorm	Tijdsduur	Herkansing	Gewicht in %
	Mens en werk + Multiculturele Samenleving + Massamedia + Analyse Maatschappelijk Vraagstuk: Alle kerndoelen	ML2/K/1, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/K/5, ML2/K/6, ML2/K/7, ML2/V/1, ML2/V/2, ML2/V/3	S	100	Ja	25%
	Politiek en Beleid + Analyse Maatschappelijk Vraagstuk: Alle kerndoelen.	ML2/K/1, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/K/4, ML2/V/1, ML2/V/2, ML2/V/3	S	100	Ja	37.50%
	Criminaliteit en Rechtsstaat + Analyse Maatschappelijk Vraagstuk: Alle kerndoelen.	ML2/K/1, ML2/K/2, ML2/K/3, ML2/K/8, ML2/V/1, ML2/V/2, ML2/V/3	S	100	Ja	37.50%
	Totaal					100%

In het nieuwe PTA hebben we keuze gemaakt om 3 verplichte schoolexamens op te nemen: Eén met verplichte SE stof en twee met SE/CE stof. Alle kleinere toetsen hebben we er uit gehaald en [maken leerlingen nu formatief](#), waarbij we soms leerlingen ook de keuze geven om dingen op een andere manier af te sluiten. Ook hebben we geen periode of datum gekoppeld aan de onderdelen. Leerlingen hoeven nu minder toetsen te maken voordat zij het CE kunnen maken, hebben meer ruimte om feedback te krijgen en te leren en de toetsen geven gezien de omvang een realistischer beeld van het CE.

Uiteraard is het bovenstaande voorbeeld niet hét voorbeeld en kan het ook anders. Zo kun je ook de keuze maken om maar één toets op het PTA te zetten. Ook kun je bijvoorbeeld de keuze maken om per periode een kennisdossier aan te leggen wat uiteindelijk aan het einde van een schooljaar - of examenperiode - met één summatieve toets, gesprek, presentatie of verslag wordt afgesloten. Er zijn meerdere wegen die naar Rome leiden.

Ander onderwijs; ander PTA

Uiteraard gaat het bovenstaande niet alleen over een PTA: Het gaat over een groter geheel. Het onderwijs is aan het veranderen en het PTA heeft invloed op het onderwijs dat je kan geven. Veel scholen zijn bezig met gepersonaliseerd leren, maar blijven binnen dezelfde kaders werken. Wees als vakgroep kritisch: Welke PTA onderdelen zeggen nu écht iets over wat een kind moet kennen en kunnen voor het examen? Hoe minder je vastlegt, hoe meer ruimte er komt om te leren.

Dit artikel is afkomstig van [Vernieuwenderwijs.nl](https://www.vernieuwenderwijs.nl).

Bekijk de meeste recente versie van ons artikel op onze website.

Vernieuwenderwijs